

חווית-דעת

מרכז חינוך ופדגוגיה למידה בסביבה

לומדים עברית בטבע

טבעברית

עץ הזית

לכיתות ג'-ד'

פְּתִית

תהליך שבו מופק שמן מעיסת הזיתים באמצעות דחיסה והידוק בלחץ בלבד, כלומר בתהליך מכני וללא תוספות של חומרים כימיים

גְּרוּפִית

ענף מעץ זית או שקמה (בִּיחוד ענף שנִכְרַת לשם נְטִיעָה חֲדָשָׁה)

יִצְהָר

שמן זית זך

מוֹהֵל, מֹהֵל

נוזל בצמח או בפרי, מיץ

נֶפֶת

פסולת זיתים או ענבים אחרי שנִסְחָטוּ

בֶּד

ענף של אילן, קורת עץ עבה

עֲצִירָה

סחיטה בלחיצה, עצירת שמן מהזיתים שמסקנו במסיק האחרון, תהליך שמירה במקום של נוזלים או חומרים העוזבים אותם בדרך כלל

מְסִיק

עונת קטיף הזיתים, לקט זיתים, יבול הזיתים של עונה אחת

מְשִׁיחָה

מריחה של משה או שמן או צבע

חוברת למורה

טבעברית

יחידת הוראה בנושא עץ הזית

פיתוח מיומנויות שפה לתלמידי ג-ד

כתיבה: צופית פליישון, אילה קדרי פרידמן

עריכת לשון: יפית פינקוביץ

עריכת תוכן: אורן הירשהורן

תודה לצוות חוות דעת ולשותפים בתהליך החשיבה והכתיבה: מוישי פרידמן, טליה זיסקין יוסקוביץ, דוד עוזרי, גונן רייכר, ניקול זהבי, שחף אלון, יובל מדר, מלכי שטיין, שחר אריאל, אבירן בן לולו, ורד ברנוביץ, אורית דולב, לבנת אריאנס, אריק ספורטה, סיגי חנוך, אורית רוזנמן, חני קולטון ואילה נוי מאיר.

עיצוב גרפי: סטודיו ג'וזף - יוסף דלאל ואלישבע ליטבינוב

איורים: יואב גולדנר

© **כל הזכויות באיורים אלה,** לרבות זכויות היוצרים, שמורות למאייר. אין להעתיק, להפיץ או לשכפל את האיורים ו/או כל חלק מהם ללא הסכמה מראש של המאייר.

© **כל הזכויות בהוצאת ערכת "טבעברית-עץ הזית"** שמורות ל"חווה דעת", מינהל חינוך ירושלים. אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך אחרת כל חלק שהוא מהחומר בערכה זו. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחבר. יש אישור למורות ולמורים לצלם ולשכפל דפי עבודה וקטעים נבחרים מתוך החוברת למורה עבור צורכי הוראה לתלמידים בלבד.

© **כל הזכויות על השיר "עץ הכוכבים"** המופיע בערכה זו שמורות למחברים לייב מורגנטוי, יורם טהרלב ונורית הירש, ולאקו"ם.

© **כל הזכויות על השיר "יונה עם עלה של זית"** המופיע בערכה זו שמורות למחברת תלמה אליגון רוז ולאקו"ם.

ירושלים התשפ"ד, 2023

להערות וליצירת קשר: havatdaat@manhischools.org.il

מוזמנים לבקר באתר שלנו: <https://havat-daat.teacher.jlm.org.il>

חווה דעת - מרכז חדשנות פדגוגי ללמידה בטבע

תוכן עניינים

הקדמה 3

מדריך למשתמשים 4

מבואות 5

א. למידת שפה במרחב חוץ 5

ב. מורה-מנחה בלמידה חוץ כיתתית 5

ג. התארגנות לקראת שיעורי חוץ 7

ד. הצעה לארגון הלמידה על פני תכנון חודשי 9

ה. מה בערכה? 10

בכיתה שיעור 1: פתיחה והכנה 12

בחוץ שיעור 2: מכירים את עץ הזית 15

בכיתה שיעור 3: עלילון- שימושים שונים לעץ הזית 20

בחוץ שיעור 4: מהעץ אל הצלחת - מסיק 22

בכיתה שיעור 5: איך כותבים סיפור טוב? 28

בחוץ שיעור 6: אפיון דמות 33

בכיתה שיעור 7: חוקרים מילים - איך מכינים שמן זית? 35

בחוץ שיעור 8: יוצרים דמויות 42

בכיתה שיעור 9: הזית בסמלים ובמקורות 45

בחוץ שיעור 10: סיפור מהטבע 47

בכיתה שיעור 11: שיר- עץ הכוכבים 50

בחוץ או בכיתה שיעור 12: דיון מסעיר 53

בחוץ או בכיתה שיעור 13: אסיף טעים 57

נספח 1: שימוש בקלפי רפלקציה 59

נספח 2: מתודות למעברים בשיעור חוץ כיתתי 64

נספח 3: פעילויות המתאימות להרחבה בתחום החברתי רגשי 67

מקורות להרחבה 70

הקדמה

"אוריינות לשונית" היא היכולת להשתמש בשפה דבורה וכתובה למגוון מטרות חברתיות, לימודיות ואישיות. היא כוללת את היכולת להבין ולהעריך טקסטים דבורים וכתובים ולהתמצא בהם, לבטא מחשבות ורגשות, לנסח רעיונות ודעות ולהגן עליהם, להציג מידע בצורה בהירה ולכידה ולנהל תקשורת איכותית עם אחרים; כל זאת בהתאמה לנסיבות ולקהל היעד ומתוך ידיעה של הלשון, היכרות עם אוצרותיה ובזיקה למטען התרבותי והחברתי שהיא נושאת.

ערכה זו מיועדת עבור מורים ומורות המעוניינים לקדם את המיומנויות השפתיות של תלמידיהם בצורה חווייתית המשלבת למידה חוץ כיתתית לצד למידה בכיתה - באמצעות התנסות בין תחומית ומגוונת.

הלמידה בסביבה החוץ כיתתית מזמנת אפשרויות רבות, המסוגלות, בתיווך ובתכנון נכון, לקדם באופן ייחודי את המיומנויות השפתיות של התלמידים. היא מאפשרת התנסויות מגוונות וחוויות בלתי אמצעיות של מפגש עם הסביבה הקרובה, שימוש בחושים ובמיומנויות תוך אישיות ובין אישיות רבות. בלמידה כזו ניתן לפתח מיומנויות כמו התבוננות, הבחנה, מיון והכללה, שאילת שאלות, חקר, העלאת טיעונים, פתרון בעיות וקבלת החלטות.

השפה והתקשורת הבין אישית משמשות כבסיס להבנה של התהליכים והאירועים שהתלמידים פוגשים במהלך הלמידה באופן חופשי או מונחה. בערכה זו ננקטה גישה שבמוקדה הנחייה ישירה של המורה לפיתוח מיומנויות שפתיות בקרב התלמידים ולהמשגתם.

הנושא המרכזי ביחידה זו הוא עץ הזית.

עץ הזית הוא העץ הלאומי של ישראל. הוא נפוץ באזורים רבים בארץ ויש לו חשיבות רבה ביהדות ובדתות השונות. עץ הזית מוזכר פעמים רבות בתנ"ך, ענפיו מסמלים את השלום, והוא אחד משבעת המינים שבהם נשתבחה ארצנו. בנוסף, לעץ הזית תפקיד מרכזי בחקלאות העולם הקדום.

בערכה ניתן למצוא מערכי שיעור בנושא עץ הזית המשלבים למידה בסביבה חוץ כיתתית, לצד למידה בכיתה. החוברת בנויה כחטיבה אחת מלאה הנלמדת ברצף, אך ניתן להשתמש בכל מערך שיעור כיחידת לימוד העומדת בפני עצמה. אנו ממליצים לתכנן את תקופת "עץ הזית" סביב חודש המסיק, מיד לאחר תקופת החגים והגשמים הראשונים, שבה העצים שופעים בזיתים (אוקטובר, תשרי-חשוון).

אנו מקווים כי המפגש בין הטבע, לבין השפה והתלמידים יאפשר חווית למידה משמעותית.

דרך צלחה,

צוות חוות דעת

שיעור
כיתה

האזנה
ודיבור

הפקת טקסטים
תקנים

שיתוף פעולה
ועבודת צוות

נמישות
והסתגלות

תחושת מסוגלות
וביטחון עצמי

שאלות שאלות,
השערה וחקר

שיעור 1: פתיחה והכנה בכיתה

הקדמה למורה

בשיעור זה נערוך פתיחה בכיתה ובחצר בית הספר לנושא של עץ הזית, וללמידה החוץ כיתתית בכלל, מתוך מטרה להכין את עצמנו ואת התלמידים ליציאה מחוץ לגבולות בית הספר. נתרגל עם התלמידים את הכללים החדשים הנוגעים ללמידה בסביבה טבעית נטולת קירות, ונבחן את הציפיות והחששות שחוויה זו מעוררת בהם. נזמן סביבה מעוררת סקרנות ורצון לחקור - שולחן ובו פריטים שונים הנוגעים לעץ הזית - על מנת לעודד את התלמידים להביא איתם ידע קודם, ולשתף בהקשרים העולים להם בנוגע לנושא. לבסוף, נתרגל עם התלמידים שאלות שאלות בנוגע לדברים המסקרנים אותם סביב נושא עץ הזית.

ציוד

מחברות, קוביית מילות שאלה, מפה, פריטים שונים של עץ הזית: ענף עם עלים, חתיכה או פרוסה מגזע של עץ זית, סבון המכיל שמן זית (המוכרים ביותר הם של חברת פלמוליב), ספר או מגדיר שבו מופיע עץ הזית, מנורת חרס, בקבוק של שמן זית, מכתש ועלי.

פתיחה:

בניית הסכמות ותרגול יציאה לחצר בית הספר

15 דקות

נספר לתלמידים שבקרוב נתחיל יחידת לימוד מיוחדת הנקראת "טבעברית". נסביר להם שהלמידה תתרחש לא רק בכיתה אלא גם בטבע, בסביבת עץ הזית. על מנת שנוכל לצאת החוצה, לשמור על עצמנו וגם ללמוד וליהנות מהמרחב, חשוב שנקבע כללים חדשים הייחודיים ללמידה חוץ כיתתית.

נקבע ביחד קריאת איסוף כיתתית (כלי נגינה / שיר / שריקה / יללת תן / קריאה אינדיאנית). נתרגל עם התלמידים את הקריאה, תחילה בתוך הכיתה: התלמידים יונחו להסתובב ברחבי הכיתה, ונבחן תוך כמה זמן הם חוזרים למקומות בהישמע הקריאה הכיתתית. לאחר מכן, ננחה את התלמידים לקחת איתם מחברות וכלי כתיבה, נצא ביחד לחצר בית הספר ונתרגל באופן דומה את קריאת האיסוף: ננחה אותם להסתובב באזור מסוים, ונקרא להם להתאסף בחזרה בעזרת הקריאה הכיתתית.

נסביר לתלמידים שבאופן זה יהיה עליהם להתאסף בשיעורים שיתקיימו בחוץ - בכל פעם שישמעו את הקריאה יהיו חייבים לשוב למורה.

שימו לב!

גם אחרי שהתלמידים מתקבצים, הם עדיין 'מפוזרים', לשם כך עלינו למקד את הקשב של התלמידים בלמידה.

בחוץ אין שולחנות וכיסאות וזוהי הזדמנות נפלאה לשבת במעגל שבו כולם רואים את כולם. מתודת איסוף יעילה שבה נשתמש היא "רגליים מנגטיות" (צפו בהסבר המתודה בסרטון). נתרגל עם התלמידים את המתודה כמה פעמים תוך כדי תנועה בין מרחבים שונים בחצר בית הספר. לבסוף, נתיישב במעגל במרחב להמשך הפעילות.

גוף:

שאלות שאלות על הזית

20 דקות

נפרוס בפני התלמידים מפה, שעליה נניח פריטים שונים הקשורים לעץ הזית. למשל: ענף ועליו עלים, חתיכה או פרוסה מגזע של עץ זית, סבון המכיל שמן זית, ספר או מגדיר שבו מופיע עץ הזית, מנורת חרס, בקבוק של שמן זית, מכתש ועלי ועוד כיד הדמיון הטובה.

נזמין את התלמידים לבחון את הפריטים שעל המפה ונשאל: מה משותף לכל הפריטים הללו?

לאחר שגילו את נושא הפעילות, נצביע על כמה פריטים ונשאל ביחד - איך הם קשורים לעץ הזית? נסביר על מוצרים המופקים מחלקים שונים של העץ.

לאחר מכן, על כל תלמיד לבחור פריט שעליו הוא רוצה לשאול שאלות ולכתוב את שם הפריט במחברת. ניתן להיעזר בקוביית מילות שאלה להדפסה כדי ליצור שאלות מגוונות, שאותן יכתבו התלמידים במחברות.

לאחר שסיימו התלמידים לכתוב את שאלותיהם, נתרגל פעם נוספת את קריאת האיסוף הכיתתית או את מתודת 'רגליים מנגטיות' כדי לאסוף את התלמידים ולחזור לכיתה יחד.

סיכום:

עם הפנים החוצה

10 דקות

לאחר שנשוב לכיתה, נבקש מהתלמידים לשתף בשאלות שכתבו. בנוסף, נשאל את התלמידים אם הם מעוניינים לשתף בחששות או בציפיות שעולות להם לקראת תקופת הלמידה בחוץ. נספר להם שבתקופה הקרובה נחקור ונגלה עוד הרבה דברים מעניינים על עץ הזית, ובכל פעם נסיף ללוח בכיתה דברים שנעשה.

נתלה את הפוסטר מתוך הערכה על לוח ריק בכיתה.

"רגליים
מנגטיות"

שיעור
חוץ

כתיבת
טקסטים

הפקת טקסטים
תקנים

תקשורת

גמישות
והסתגלות

תחושת מסוגלות
וביטחון עצמי

שאלות שאלות,
השערה וחקר

ייצוג המידע
בדרכים מנוגדות

רפלקציה

שיעור 2: מכירים את עץ הזית

הקדמה למורה

אנו חיים בעולם מהיר, רב גירויים, משתנה ותזזיתי. היכולת להתבונן בעולם באופן קשוב, להתקרב אל עצמנו ולהקשיב פנימה למחשבות, לרגשות ולתחושות שלנו היא כלי חשוב בהתמודדות עם ה"רעשים" החיצוניים ותובעי הקשב סביבנו. הטבע מלא הקסם מהווה כלי עזר חשוב לטיפול ישיר ובלתי אמצעי של יכולות אלו. ביחידה זו, נתרגל 'פדגוגיה מתבוננת' הקשורה לעץ הזית, מתוך מפגש בלתי אמצעי עם העץ על חלקיו השונים, מישוש, מגע והעמקה. נעשה זאת דרך פעילויות איסוף פריטים ותיעוד ביומן טבע.

מעבר לכך, היציאה הראשונה מחוץ לגבולות הכיתה ובית הספר היא הזדמנות לעבודה מונחית על ההסכמות וכללי ההתנהגות שהוצגו בשיעור ההכנה בכיתה.

הערה

פעולת הציור עלולה להיות מתסכלת עבור חלק מהתלמידים. במיוחד עבורם נדגיש שהמטרה אינה שהציור ייצא "יפה", "מושלם" או "מהמם", אלא כדי לסייע להם לתעד את הטבע ביומנם האישי מנקודת מבטם.

ציוד

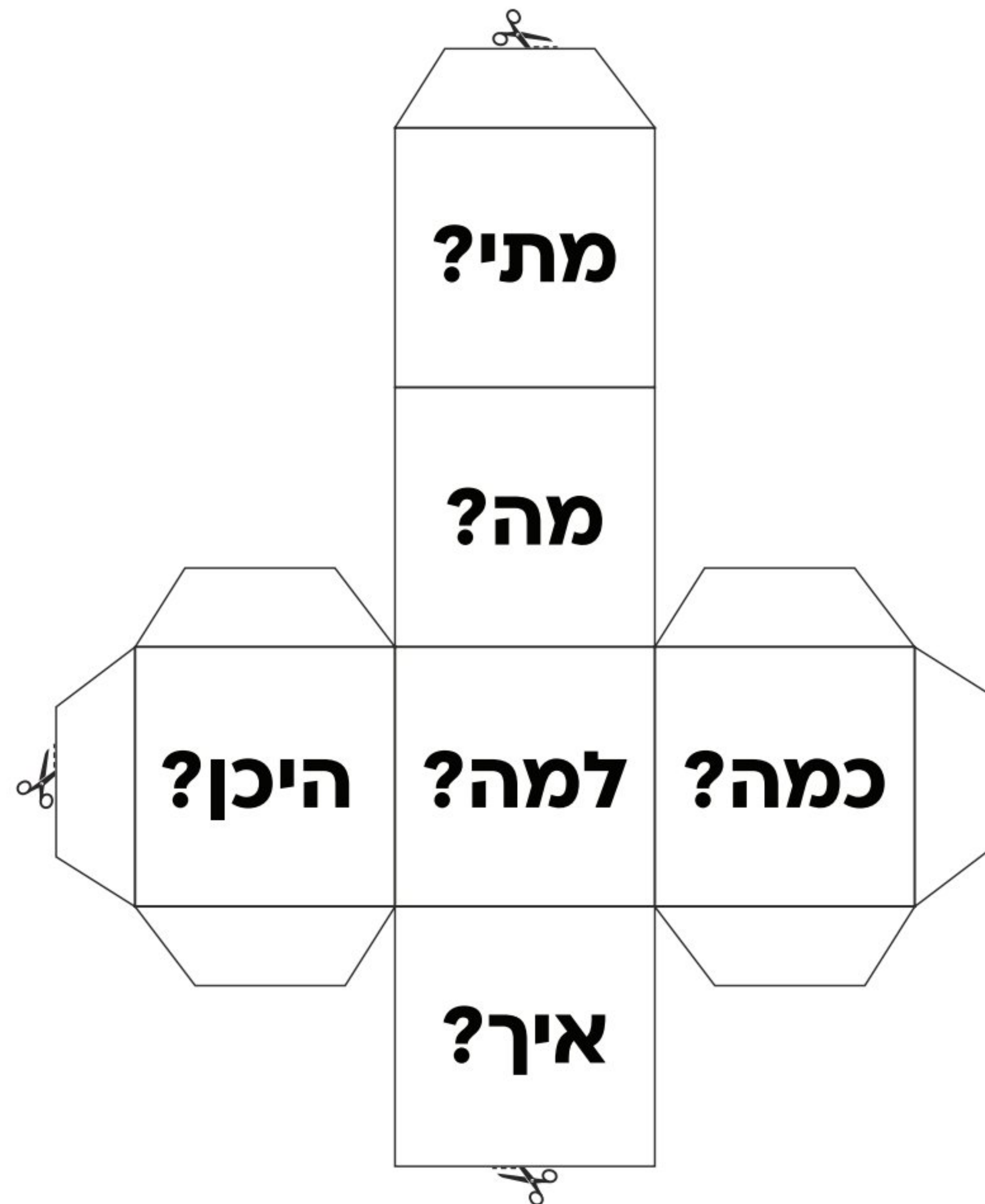
מחברות עם דפים חלקים או דפים בודדים, קרשי כתיבה, עפרונות צבעוניים.

קבצי עזר

דף יומן טבע

קובץ עזר - קוביית מילות שאלה

הנחיות: שכפול, גזר, קפל והדביקו את הלשוניות

פתיחה:

מכירים את המרחב ואת עץ הזית

20 דקות

על מנת להכיר את המרחב החוץ כיתתי החדש שאליו הגענו, התלמידים יסתובבו בו בתוך הגבולות המותרים שהוגדרו, וילקטו פריטים מעץ הזית ומסביבתו בעזרת דף "מצאתי משהו מעניין" (הנמצא בעמוד 18).

נסתובב בין התלמידים ונסייע להם, נענה על שאלותיהם, נתלהב מהממצאים שגילו – כל זאת תוך וידוא שהם אינם חורגים מהגבולות המוסכמים. יש להזכיר לתלמידים שבעת ביצוע המשימה יש להקפיד על הסכמות ההתנהגות הבאות:

1. כששומעים את הקריאה המוסכמת מתאספים בחזרה ויוצרים מעגל של רגליים מנגטיות.
2. מסתובבים רק בתוך הגבולות המוסכמים (כדאי להצביע על סימנים בולטים שמציינים את הגבולות).

מעבר:

איסוף הכיתה בקריאה המוסכמת, התייחסות לביצוע פעילות האיסוף ולמצאים.

גוף:

מזמנים התבוננות ומתעדים

כעת נכיר את עץ הזית מעט יותר מקרוב.

נשחק את משחק התיאורים:

נרים בכל פעם פריט אחד שקשור לעץ הזית, מתוך הפריטים שאספנו בפעילות הפתיחה, או נקרא בשמו. התלמידים יתבקשו, על פי הסבב, לומר מילה המתארת את הפריט. ניתן בתור התחלה להיעזר במאגר מילות התואר המופיע גם במחברת לתלמיד. כך נפתח את יכולתו התיאורית של כל תלמיד ונמשיג לתלמידים את התפקיד התחבירי של מילת תואר.

למשל: העלה מבריק, הפרי עסיסי, הענף קשה וכן הלאה. במהלך הסבב הראשון נתעכב עם התלמידים על מילות תואר שונות ונרחיב את אוצר המילים שלהם.

בסבב השני ניתן להוסיף מדידת זמן ולבחון כמה זמן לוקח לכל המעגל להשלים סבב של מילות תואר בלי לחזור על אותה מילה פעמיים! אם מישהו טעה וחזר על מילה שמישהו אחר כבר אמר, חוזרים להתחלה.

לאחר מכן נעבור למשימת יומן טבע להעמקת ההתבוננות וההיכרות של התלמידים עם עץ הזית:

- נמלא ביחד את התאריך, נציין את מזג האוויר ונסביר לתלמידים שעליהם לבחור בסביבה דבר מה מעניין הקשור לעץ הזית שאותו הם רוצים לתעד (עלה/גזע/פרי/שורש/חזירים...).

עליהם לצייר את הפריט המדובר באופן נאמן למציאות ככל הניתן, להתבונן היטב ולציין כמה שיותר פרטים בנוגע לפריט המדובר. לאחר הציון, נוסיף לדף מידע,

שאלות והשוואות בעזרת הסמלים: !
– שמתי לב ש... ? – מעניין אותי למה/
איפה/מתי... = זה מזכיר לי.

- לאחר מכן, ננחה את התלמידים לצייר ולסמן באמצעות סימני יומן טבע על מנת להוסיף פריטי מידע, שאלות והשוואות על גבי התיעוד. נעבור בין התלמידים, נתפעל מתשומת הלב לפרטים, מהבחירות המיוחדות שלהם מה לתעד, מהשאלות שעולות ועוד. כמה דקות לפני סוף זמן התיעוד נכריז שבקרוב מתאספים.

מעבר:

איסוף הכיתה - נאסוף את התלמידים בעזרת הקריאה המוסכמת.

סיכום:

תערוכת יומנים

10 דקות

ננחה את התלמידים להניח את מחברותיהם במעגל, ולעמוד במעגל חיצוני. נסתובב במעגל כיתתי באותו הכיוון וננסה לזהות את התיעודים השונים שבחרו התלמידים לתעד. נתישב בחזרה, ונבקש מהתלמידים לשתף איך נחוותה מבחינתם חווית התיעוד הראשונית הזו. נציין פרטים ששמו לב אליהם, שאלות שנשאלו, אסוציאציות שעלו, שימוש במילות תואר ועוד.

בנוסף, נבדוק האם קיבלו תשובה לאחת מהשאלות שכתבו בשיעור ההכנה על עץ הזית.

בכיתה: נתלה על פוסטר עץ הזית שאלות, הבחנות או השוואות שהתלמידים ציינו בתיעוד שלהם.

מאגר מילות תואר לעץ הזית:

מראה:

צבעוני, מבריק, מט, כהה, בהיר, מסועף, נקי, מלוכלך, ארוך, קצר, גדול, קטן, יציב, רעוע, עתיק, צעיר, עקום, ישר, מעוגל, צר, צבע (חום, ירוק), עסיסי, מצומק, מנוקד, שטוח, יפה, רענן.

תחושה:

מחוספס, חלק, רך, קשה, יבש, לח, שמנוני, חם, קר, נעים, דוקרני, מוצק, דביק, שעיר, גמיש, מר, מלוח, ריחני, חזק, חלש.

רגש:

מעניין, מלהיב, מפחיד, מפתיע, מרתיע, משמח, מרגש.

קובץ עזר: דף מצאתי משהו מעניין על עץ הזית

מצאתי משהו מעניין! עץ הזית

פרי קטן שלא הבשיל

עלה שנשר מהעץ

עלה ירוק

קליפה מהגזע

ענף

פרי גדול

עץ זקן

עץ צעיר

חרק על העץ או
בסיבתו

משהו משלי

ענף שאפשר לטפס עליו

קובץ עזר: יומן טבע

מקרא סימנים:

! שמתי לב ש...

? מעניין מתי / למה / היכן / כמה...

= מזכיר לי

יומן טבע

מזג האוויר:

תאריך:

שיעור
חוץ

הפקת מידע
ולמידה מטקסטים

שיתוף פעולה
ועבודת צוות

תקשורת

גמישות
והסתגלות

תחושת מסוגלות
וביטחון עצמי

תכנון ובקרה

רפלקציה

שיעור 4: מהעץ אל הצלחת

מהו טקסט הוראות או טקסט מפעיל?

"טקסט שמציג תהליך או תיאור והסבר ופונה אל נמען משוער או ידוע במטרה להפעילו. ההסבר מיועד להורות איך עושים דבר מה בתחומי דעת ובתחומי חיים שונים, והוא מונה ומתאר לנמען את הצעדים והפעולות העיקריים." (מתוך: תה"ל בחינוך לשוני, עברית - שפה, ספרות ותרבות לביה"ס היסודי המ"מ והממ"ד. משרד החינוך, התרבות והספורט, תשס"ג)

הקדמה למורה

לעץ הזית שימושים רבים ומגוונים. יחידה זו תדגים מעט משימושים אלו באמצעות סוגת הטקסט המפעיל. ביחידה זו נמסוק ביחד זיתים ונכבוש אותם בעזרת הדרכה אשר תופיע בטקסטים מפעילים. פעולות המסיק והכבישה מוכרות עוד מימי קדם, והן חיוניות, מרגשות ומפעילות את התלמידים. במשפחות רבות ישנם מתכונים מסורתיים של כבישת זיתים. כהכנה לשיעור זה ניתן לבקש מהתלמידים ללכת ולתשאל את ההורים, הסבים והסבות על המסורת המשפחתית שלהם.

הערות

1. יש לבדוק לפני המסיק למי שייך העץ ממנו מוסקים ולקבל רשות במידת הצורך.

2. חשוב גם לצמצם פגיעה אפשרית בעץ ולעבוד באופן שיטתי על פי ההנחיות. כדאי להחזיר טובה לעץ דרך גיזום החזירים שלו, או עבודת דישון קלה. הזמן הטוב למסיק הוא אחרי הגשמים הראשונים, בדרך כלל במהלך חודש אוקטובר.

3. על מנת להכיר את מגוון הפעולות החקלאיות הקשורות למסיק, מומלץ לעיין לפני השיעור בסרטונים המדגימים אותן (הסרטונים מופיעים במקורות להרחבה בסוף חוברת זו).

4. אם אין עצי זית עם יבול בסביבתכם, או שאין באפשרותכם לערוך מסיק - בעונה המתאימה נמכרים בשווקים המקומיים זיתים טריים (שאינם כבושים) - ניתן לקנות זיתים טריים לפי משקל ולכבוש אותם בכיתה.

ציוד

למסיק: מסרקי זיתים, מקלות מטאטא, יריעה (מחצלת/ברזנט/מפה), דלי.

לכבישת הזיתים: קרשי חיתוך, סכינים, מלח, שום, לימון, מים, צנצנות זכוכית מעוקרות (בהרתחה או במיקרוגל), שמן זית, מדבקות מלבניות לבנות. שימו לב - הכמויות המצוינות בדף המתכון הן לפי קבוצה בת ארבעה תלמידים. יש להכפיל את הכמויות לפי מספר הקבוצות בכיתה.

קבצי עזר

הוראות לכבישת זיתים

פתיחה:

הכנה למסיק

10 דקות

ניקח כמה זיתים מהעץ ונעביר אותם בין התלמידים. נבקש מהם לבחון את הזית ונשאל אותם - מה אפשר להכין מהזית הזה? מי שמעיזים מוזמנים למולל אותו, למעוך אותו קצת, לטעום על קצה הלשון (בזהירות, הזית הטרי הוא מר!).

נציג בפני התלמידים את נושא הכבישה:

"אנחנו מכירים כל מיני דברים שהאדם למד להכין מעץ הזית, כמו זיתים למאכל ושמן, אבל איך עושים את זה? תראו כמה הזית קטן כל כך! איך בכלל אפשר להגיע לכמות מספקת של שמן לשימוש?"

נבקש מהתלמידים לנסות למעוך את הזיתים בין האצבעות ולסחוט מהזיתים שמן לתוך קערה מרכזית. נפנה את תשומת לבם לכך שמכל זית יוצא שמן מועט בלבד. נשאל:

"למה להתאמץ כל כך בשביל שמן זית שאני יכולה ללכת לקנות בסופר?"

נספר לתלמידים שפעם לא היה סופרמרקט, וכדי לבשל או להדליק נרות למאור היו

צריכים לאגור כמויות של שמן זית בתקופה הזאת של השנה - שתספיק לשנה כולה, למאכל ולמאור.

נסכם חלק זה בהסבר שהפקת שמן הזית היא תהליך שדורש הרבה השקעה ומאמץ, אך גם רק מי שרוצה לאכול את הזיתים, צריך להתאזר בסבלנות כיוון שקודם לכן תהליך שאורך זמן רב. היום נכין מהזיתים משהו שכל אחד יכול לעשות - זיתים כבושים למאכל, הנשמרים למשך זמן ארוך גם מחוץ למקרר.

נפרוס את הכלים שבהם נשתמש ונערוך חלוקת תפקידים בין התלמידים - קבוצת מוסקי הזיתים, קבוצת אוספי הזיתים מהיריעה וקבוצת הממיינים את הזיתים לפירות טובים ולפירות נגועים שיש לזרוק.

מעבר:

נלך יחד אל העצים שאותם נמסוק.

גוף:

מסיק וכבישת זיתים בעזרת טקסט מפעיל

50 דקות

תחילה נדגים לתלמידים שתיים-שלוש שיטות למסיק ולאחר מכן ניתן להם זמן חופשי לביצוע:

חליבה, נקיפה וסירוק:

- בחליבה "חולבים" את הזיתים מהענף בתנועת משיכה.
- בנקיפה, חובטים בענפי העץ בעזרת מקלות עד שהזיתים נופלים על הקרקע.
- בסירוק, מסרקים את העץ בעזרת מסרקי זיתים מיוחדים הנראים כמו מגרפות קטנות.

נמקם את התלמידים לפי התפקידים שחילקנו - קבוצת המוסקים, קבוצת האוספים וקבוצת הממיינים. לאחר כמה דקות עורכים חילוף כדי שכל תלמיד יתנסה בשלושת התפקידים.

לאחר שמילאנו דלי בזיתים שמסקנו - נעבור לחלק של הטקסט המפעיל. נחלק את התלמידים לקבוצות, וניתן לכל קבוצה דף מתכון לכבישת הזיתים.

ננחה את התלמידים לעבוד לפי סדר הפעולות הזה: ראשית לקרוא את הטקסט במלואו, לאחר הקריאה לארגן את כלי העבודה והחומרים לפניהם ולבסוף לגשת לביצוע.

לאחר שסיימו לכבש את הזיתים בצנצנת, נחלק לכל קבוצה מדבקה שעליה יכתבו את שמותיהם ואת תאריך הכבישה.

למורה: בשלב סגירת הצנצנת יש לוודא שהתלמידים מילאו את הצנצנת בזיתים כמעט עד הסוף, ושהוסיפו תבלינים לימון, שום ומלח. לאחר מכן יש לוודא שמילאו את הצנצנת במים עד לכיסוי הזיתים והשאירו מקום פנוי לשכבת שמן אוטמת. נוסיף לצנצנת שכבה דקה של שמן זית המכסה את המים לחלוטין, כדי לייצר איטום נוגד חמצון כך שהזיתים לא יתעפשו. לבסוף, נסגור את המכסה היטב.

מעבר:

ניקיון המרחב והציוד (ניתן לחלק תפקידים לתלמידים) והתכנסות למליאה

סיכום:

מתבוננים במה שהיה

10 דקות

מניחים במרכז המליאה את הצנצנות הכבושות.

נשאל את התלמידים: מה גיליתם על עצמכם ועל הקבוצה בזמן הפעילות?

מומלץ לשלב זמן כתיבה רפלקטיבית בשלב הסיכום או לאחר החזרה לכיתה - מה עשינו היום? נבקש מהתלמידים לפרט את הפעולות השונות שביצעו בתהליך כבישת הזיתים, לכתוב לעצמם את המתכון לזיתים כבושים במחברת, או להסביר לחבר שלא היה בפעילות איך מוסקים וכובשים זיתים - בהקלטה או בכתב.

את הצנצנות נשמור בפניה חשוכה בכיתה למשך כחודש וחצי עד לשיעור סיכום היחידה. מומלץ לכתוב על גבי הצנצנת את תאריך הכבישה. אם בפתיחת הצנצנת כעבור חודש וחצי הזיתים עדיין מרירים, ניתן לסגור אותה שנית ולאפשר לזיתים לנוח זמן נוסף.

שלום ילדים!

היום תלמדו איך להכין זיתים כבושים למאכל!

עבדו על פי השלבים האלה:

1. קראו את המתכון במלואו
2. הכינו לפניכם את כל כלי העבודה והחומרים
3. החלו בביצוע המתכון

מתכון להכנת זיתים כבושים

ציוד:

מכתש ועלי	2 קערות גדולות למיין	קרש חיתוך	
4 שיני שום	לימון	סכינים	
מים	מלח גס	צנצנת	שמן זית

אופן ההכנה:

1. **מיץ:** מיינו את הזיתים שמסקתם והשאירו רק את אלה שאין להם נקודות שחורות ושאר פגעים.

2. **שטיפה:** שטפו היטב את הזיתים במים וסננו.

3. **ביקוע:** הניחו את הזיתים על קרש חיתוך ובעזרת עלי/אבן דפקו בעדינות על מנת לבקע אותם. לחלופין, ניתן גם לחרוץ אותם עם סכין.

4. **תיבול:** פרסו לימון לפרוסות דקות עם הקליפה, קלפו וחתכו שיני שום.

5. מילוי הצנצנות:

- מלאו את הצנצנת כמעט עד למעלה בזיתים, בלימון ובשום.

- הוסיפו כוס מים ו1.5 כפיות גדושות מלח גס.

- מלאו את הצנצנת במים ובמלח נוספים במקרה הצורך, עד שיכסו את כל הזיתים שבצנצנת, הוסיפו מעליהם מעט שמן זית וסגרו את הצנצנת היטב.

- ערבבו ושקשקו היטב את הצנצנת.

- קחו מדבקה ורשמו את שמכם ואת תאריך כבישת הזיתים, הדביקו את המדבקה על הצנצנת.

6. **ממתנים בסבלנות:** הניחו את הצנצנות במקום מיועד בכיתה. כעת נותר להמתין. יש שאוהבים טעם קצת מריר וטועמים אחרי שבוע, אך מומלץ להמשיך להמתין בסבלנות. הזיתים יהיו מוכנים לאכילה בעוד כחודש וחצי.

